

☘ An Lúibín ☘

27 Meán Fómhair 2017

Gaeilge acu i ndeisceart an domhain

Táimid buíoch de Val Noone¹ as ár n-aird ar alt suimiúil ó lámh an scoláire Astrálaigh Gréagóir Ó Broin: ‘Cáineadh ar Chumainn Rúnda’ san eagrán is déanaí de *An Linn Bhúí* (iris bhliantúil Ghaeltacht na nDéise). Tá staidéar déanta ag Gréagóir ar lámhscríbhinn i mbailiúchán an Athar John Joseph Therry, sagart Éireannach a tháinig ó Éirinn go dtí an Astráil i dtús an 19ú aois agus é ag freastal ar chainteoirí Gaeilge, idir dhaoránaigh agus lonnaitheoirí, i gcoilíneacht New South Wales. I Leabharlann Stáit New South Wales atá an lámhscríbhinn anois, agus síltear gurbh é an tAthair Donncha de Paor (c. 1790-1830) a bhreac í. Maítear gur iomaí litir agus seanmóir a scríobh an Paorach i nGaeilge. Duilleog amháin atá i gceist anseo, cé gur dócha go raibh duilleog eile ann tráth.

Cáineadh atá déanta sa sliocht ar ‘Riobanaraibh’ (*Ribbonmen*), ar Bhuachaillí Bána, ar Charbhataí agus ar ‘Rockaraibh’ (lucht leanúna Captain Rock). Ba chumainn rúnda iad seo go léir agus é de chuspóir acu tionóntaithe a chosaint ar ansmacht na bhfeirmeoirí móra agus na dtiarnaí talún. Bhí na Carbhataí láidir i gContae Phort Láirge, go háirithe sna bailte móra agus sna sráidbhailte a bhain le déantús éadaigh.

Ba mhínic na sagairt ag tabhairt faoi na cumainn seo ina gcuid seanmóirí, cé nach dócha gur mór an toradh a bhí air. An port céanna atá ag an bPaorach – ‘acht aníos tamaoid rodheimhniach – gur leorchuid uilc an iníod mathas do thaguch as gnotha an tsortsan – agus gur bar donnios an ait sonios do thugadar air ár mullach riabh’ (*ach anois táimid ró-dheimhneach gur leorchuid oile in ionad maitheasa do thagadh as gnóthaí an tsóirt sin, agus gur dhonas in áit sonais do thugadar ar ár mullach riamh*).

Ó thaobh na stíle de, deir Gréagóir go bhfuil gach cleas reitrice le fáil sa sliocht – aidiachtaí ag neartú a chéile ach an t-athrá leamh á sheachaint. Maidir le dáta a chumtha, deir sé:

Tugann ‘Rockaraibh’ an bhliain 1821 dúinn mar *terminus post quem* os rud é gur sa bhliain sin a tháinig ‘Captain Rock’ agus a lucht leanúna ann, agus is é 1826 an *terminus ante quem* de bhrí gur dh’fhág an tAthair Power Éire ar 27 Lúnasa na bliana sin.

Bheadh dóchas agat go dtiocfaí ar cháipéisí eile dá leithéid agus léargas iontu ar shaol na nÉireannach a tháinig i dtír san Astráil, de dheoin nó d’ainneoin.

I 2009 rinne an stiúrthóir Astrálach Jonathan aus der Heide scannán dar theideal *Van Diemen’s Land*, é suite sa Tasmáin i 1822 agus cuntas ann ar bhuíon daoránach ó Shasana, ó Albain agus ó Éirinn a d’éalaigh óna n-áit oibre agus a n-aghaidh ar choillte fiáine an oileáin. Ba é Alexander Pearce, Éireannach, an t-aon duine amháin a tháinig slán. Bhí an chuid eile maraithe agus ite ag a gcompánaigh (agus lámh ag Pearse féin san obair), scéal nár chreid na húdaráis ar dtús nuair a ghabh siad Pearce arís. Tá an scannánaíocht ar fheabhas: coillte agus aibhneacha, sléibhte agus gleannta, iad mar a rinne Dia iad agus uaigneas ann a smachtódh an croí agus an intinn. Taispeántar drochghníomhartha ach is mó an bhéim a chuireann an scannán ar mheon agus aigne na bpearsana, iad ar seachrán ar an iargúil agus an t-ocras á gcrá.

Is cuid suntais an scannán ar shlí eile: go bhfios dúinn is é an chéad scannán é a rinneadh taobh amuigh d’Éirinn agus feidhm á baint as an nGaeilge aige. Sa teanga sin atá an guthú agus cuid mhaith den chaint. Fuair na haisteoirí oiliúint teanga ó Éamonn Ó Neachtain agus ó Mhuiris (Mossie) Ó Scanláin, beirt chainteoirí dúchais a chuir fúthu in Melbourne.

¹ https://ga.wikipedia.org/wiki/Val_Noone

Is fiú go mór an scannán a fheiceáil, pé áit a mbuailfeadh sé leat. Gheobhaidh Astráiligh é ar SBS ag:

<https://www.sbs.com.au/ondemand/video/633912387925/van-diemens-land>

An turasóireacht agus an Ghaeilge

Éistimis leis an Seanadóir Pádraig Ó Céidigh, iarbhall de Bhord Fáilte Éireann, bail ó Dhia air:

Is rud tábhachtach don tír í an Ghaeilge agus an cultúr, is rud fíorthábhachtach don tír í. Tá sí ar cheann de na seoda is tábhachtaí agus is aitheanta atá againn, léiríonn sé go bhfuil muid difriúil, go bhfuil ár dteanga agus ár gcultúr féin againn.²

Siombaileachas, a déarfá, agus an ceart agat. Bhí an Seanadóir corraithe faoi na comharthaí Gaeilge ar Shlí an Atlantaigh Fhiáin, comharthaí ab éigean do Fháilte Éireann a chrochadh ann ar chostas €700,000 nó mar sin (más fíor dóibh). Ní raibh ann roimhe sin ach comharthaí Béarla. Dúirt an Seanadóir go raibh tábhacht leis an nGaeilge i gcúrsaí turasóireachta ní hamháin in iarthar na hÉireann ach ar fud na tíre. Ach theip air féin agus ar a leithéidí a mhíniú conas ab fhéidir an ‘tábhacht’ sin a chur in iúl ar bhealach a mheallfadh cuairteoirí. Ar éigean atá an teanga le cloisteáil ag strainséirí, fiú sa Ghaeltacht. Teanga rúnda í atá á labhairt go híseal agus go clamhsánach ag gréasán Gaeilgeoirí ró-oilte sa phríomhchathair – nó sin mar a deirtear. Lasmuigh de sin, níl fágtha ach na comharthaí.

Más Gaeilgeoir thar lear thú agus fonn ort cuairt a thabhairt ar fhód dúchais na Gaeilge, b’fhéidir go mbeadh suim agat i gceist seo na teanga rúnda. B’fhéidir gur tháinig tú chun freastal ar ranganna. Más ea, níl fadhb ann. Ach is beag an bhaint atá ag na ranganna le caint na sráide, agus cá bhfaighfeá an chaint sin? Sin fadhb.

Dúirt Ó Céidigh rud eile - gur chóir díospóireacht cheart a dhéanamh faoin gcaoi a gcaitear airgead ar an nGaeilge agus faoi conas ab fhéidir an t-airgead sin a chaitheamh níos éifeachtaí. Tá ciall leis sin. Tá sé in am a fhiafraí (ar son na teanga sa bhaile agus i gcéin) cén bhaint atá ag an Stát i ndáiríre le caomhnú na Gaeilge, cad iad na cuspóirí ba chóir a bheith ann (siombaileachas, líofacht fhorleathan, gréasán teann cainteoirí) agus ar cheart an t-airgead a roinnt mar fhordeontais amháin.

Cur i gcéill

Más éard is cuspóir don Ghaeilge éigeantach cur i gcéill a dhéanamh agus a dhaingniú, tá ag éirí léi. Tá mórán ráite faoin gceist seo, agus is garr ó chuir alt ar *Tuairisc.ie* leis an díospóireacht.³ Pléadh an córas marcála nua, córas a thugann pas agus pointí anois do dhaltáí a fhaigheann 30% ag an Ardleibhéal. I gcás na Gaeilge, mar sin, tig leat an 30% úd a fháil ach 10 nóiméad nó mar sin a chaitheamh ag scrúdú cainte, ag aithris píosaí cainte atá foghlamtha de ghlanmheabhair agat agus ag déanamh babhta cainte faoi phictiúir a bhfuil tú ag féachaint orthu le bliain go leith. Ansin béagán filíochta réamhullmhaithe a léamh agus ceist nó dhó a fhreagairt faoi chaitheamh aimsire.

D’fhéadfadh múinteoirí fíordhíograiseacha a bhfuil cion acu ar an teanga constaicí an churaclaim a shárú. Is deacair a rá cá bhfaighfeá múinteoirí dá leithéid. Mar a deirtear san alt úd:

Maidir le cúrsaí sna bunscoileanna, tháinig casadh tromchúiseach sa scéal i mbliana chomh fada is a bhaineann sé le caighdeán iontrála na gColáistí Oideachais. Cé gurb eol do mhadraí an bhaile gur fíorlag atá caighdeán na Gaeilge ag mórchuid ábhar oidí, laghdaíodh go dtí 50% an grád sa Ghaeilge atá riachtanach le háit a fháil i gColáistí Oideachais.

² <http://tuairisc.ie/udar-scannail-e-gur-sharaigh-failte-ireland-an-dli-teanga-agus-go-bhfuil-airgead-a-chur-amu-acu-da-bharr/>

³ <http://tuairisc.ie/torthai-gaeilge-ardteist-2017-cuis-cheiliurtha-no-cuis-imni/>

Faoi láthair tá múinteoirí Gaeilge go mór de dhíth ar scoileanna lán-Ghaeilge agus lán-Bhéarla araon. Ní leor, ar ndóigh, múinteoirí a bheith ann atá in ainm is a bheith cáilithe; ní hionann cáilíocht agus éifeacht. Ach is éard is mó atá ag teastáil i ndeireadh na dála cuspóir soiléir a bheith ag an nGaeilge mar ábhar scoile. Is beag dalta ar léir dó cén fáth a bhfuil Gaeilge á foghlaim aige, agus is iomaí múinteoir a bheadh sásta gan í a mhúineadh choíche arís.

Ach tá sé fógartha anois go bhfuil cúrsaí le bunú chun múinteoirí le Gaeilge a sholáthar. Dhá chlár oiliúna a bheidh ar fáil - B.Ed lánaimseartha ceithre bliana trí Ghaeilge d'ábhar múinteoirí bunscoile agus cúrsa iarchéime páirtaimseartha M.Ed nó Dioplóma do bhunmhúinteoirí agus do mhúinteoirí iarbhunscoile. Faoi láthair níl ach clár amháin dá leithéid do mhúinteoirí iarbhunscoile, sin é an Mháistreacht Ghairmiúil in Ollscoil na hÉireann, Gaillimh. 34 múinteoir iarbhunscoile a gheobhaidh cáilíocht don scoilbhliain 2017/18.

Maenmar an áir

Tír Bhúdach atá báite sa ghráin; an Bhean Uasal (Aung San Suu Kyi) ag labhairt go déchiallach; na mílte ag éalú agus gan de dhídean rompu ach campaí ollmhóra salacha nach bhfuil uisce glan le fáil ann. Tá scéal na Rohingya i Maenmar (Burma) i mbéal an phobail faoi láthair: cuid acu ina gcónaí sa tír leis na céadta bliain, cuid eile ann ón 19ú haois i leith, agus na mílte duine acu ag éalú anois chun Bangla Deis, tír nach áil léi fáilte oifigiúil a chur rompu. Marú, dóiteán, éigniú ar siúl ina ndiaidh agus na campaí rompu, an calar, an t-ocras.

Mar is eol do chách anois, Muslamaigh is ea na Rohingya i dtír a bhfuil an Búdachas i réim ann. Ní rud nua i Maenmar mionlaigh eitneacha agus an Stát a bheith ag dul i ngleic le chéile. Cé gur tír dhaonlathach Maenmar anois tá cumhacht mhór fós ag na ginearál úd a choinnigh an tír faoina smacht féin leis na blianta fada; iadsan an Stát go fóill, dar leo, agus ní ligeann siad do shibhialtaigh baint ná páirt a bheith acu le ceisteanna slándála.

Is léir go bhfuil fonn ar na fórsaí slándála dúiche na Rohingya a bhánú. Fiú agus na teifigh ag déanamh ar an teorainn tá mianaigh curtha rompu ag an arm.

Tá trácht ar ghrúpaí trodaithe i measc na Rohingya. Tá siad ann, stáisiúin phóilíneachta ionsaithe acu agus brathadóirí, idir Rohingya agus Bhurmaigh, dúnmharaithe acu. Maítear fiú go raibh siad ag iarraidh na fórsaí slándála a chur le fearg chun go n-imreoidís deargdhíoltas, rud a tharraingeodh aird an domhain ar chás na Rohingya. Cleas soinicúil é, más mar sin a bhí, ach is dócha nach raibh súil acu go mbeadh an scrios chomh mór sin. Ní féidir leis na ceannaircigh an fód a sheasamh in aghaidh fhórsaí an Stáit ar an machaire catha, ach féadann siad cogadh a dhéanamh ar bhealaí eile. Ach is beag a líon agus is beag atá ar a gcumas, fiú le cabhair ó eachtrannaigh.

Is deacair léargas a fháil ar dhearcadh fhormhór na mBurmach ar an scéal seo. Is léir gur furasta do na náisiúnaithe is ansianta cuid den phobal a thabhairt leo agus iad á fhógairt gur coimhthígh na Rohingya agus gur cóir iad a ruaigeadh. Meascán de bhrabúsaíocht, de thráthúlacht agus de threibheachas seanfhréamhaithe atá i gceist agus é ag teacht go maith le claondarcadh traidisiúnta na nginearál. Déarfá go bhfuil drogall ar Aung San Suu Kyi féin, laoch an daonlathais, lasair eile a chur sa bharrach; bhí a hathair orthu siúd a bhunaigh arm na tíre agus is cosúil nach bhfuil a cuid Búdachais saor ar fad ó smál an náisiúnachais. Chomh maith leis sin, is polaiteoir í agus gan fonn uirthi díomá a chur ar a lucht tacaíochta. Tar éis an tsaoil, áfach, is trua (ós bean mhisiúil í) nach lochtaíonn sí drochiompar na náisiúnaithe go neamhbhalbh. Níl smacht ar bith aici ar na fórsaí slándála, ach tig léi faobhar éigin a chur ar a cuid cainte, fiú más gá léi iompar na gceannairceach a lochtú freisin. I ngreim an dá bhruach atá sí; ach idir an dá linn tá creachadh á dhéanamh agus gan aon srian leis.

Agus seo roinnt focal a bhfuil a mbrí dearmadta ag daoine áirithe a thugann Búdaithe orthu féin:

Bíonn cách ar crith roimh an lámh láidir; bíonn eagla ar chách roimh an mbás. Is cóir duit tú féin a chur i mbróga duine eile; ní ceart marú a dhéanamh ná tabhairt ar dhuine eile marú a dhéanamh.
Teagasc an Bhúda, *Dhammapada*, véarsa 129.

Mura mian leat *An Lúibín* a fháil, cuir teachtaireacht dá réir chun rianach@optusnet.com.au.

If you do not wish to receive this newsletter, please send an email accordingly to rianach@optusnet.com.au .

